

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdanova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODELI.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
MINTAQALAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI KAMAYTIRISHNI TA'MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	208
Egamov Temur Muzaffarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLYAVIY RAG'BATLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	213
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURLIGI.....	217
Achilova Firuza Kurbanovna	
INVESTITSIYALARNI JALB ETISH ORQALI MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	222
Ergashev Olim	

KICHIK BIZNES INNOVATSION FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDAGI ASOSIY TENDENSIYALAR	227
Amirov Zubaydulla Toir o'g'li	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	233
Isakjanova Saboxat Muhamedovna	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	238
Xakimov Uchkun Xamitovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MILLIY MAKROIQTISODIY SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	242
Mardanova Ra'no Isakovna	
XUSUSIY VA DAVLAT SHIFOXONALARI UCHUN RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI QIYOSIY TAHLIL	246
Yakubov Temur G'anibekovich	
RAQAMLI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA RESURS SAMARADORLIGI VA IQTISODIY NATIJADORLIK MODELI	250
Ziyodullayev Qahramon	
"MILLIY TURIZM SITUATSION-MONITORING MARKAZI" VA "YASHIL TUROPERATORLAR" FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI	254
Toshev Akmal Salimovich	
RISK-MENEJMENT VA MOLIYAVIY BARQARORLIK O'ZARO BOG'LIQLIGINING KONSEPTUAL MODELINI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	261
Madaminov Bekzod Allayarovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT: BAHOLASH METODOLOGIYASI, DINAMIKASI VA QISQARTIRISH ISTIQBOLLARI (1996 – 2026-YILLAR TAHLILI)	266
Djumanova Rano Fayzullayevna	
OLIY TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA MAJMUALI DIAGNOSTIK MODELNING AMAL QILISH XUSUSIYATLARI	272
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	278
Vafiyev Raxim Xalimjonovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	282
Nigora Nurmatova	
BANK SEKTORINING INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISHDAGI STRATEGIK O'RNI	287
Abdumavlonov Abdumutal Abdumajid o'g'li	
O'ZBEKISTON KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI MOLIYAVIY INVESTITSIYALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	291
Allabergenova Nilufar Shermetovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA TA'MINOTLI YIRIK KREDITLAR ASOSIDA QIMMATLI QOG'OZLAR CHIQRISH ORQALI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI	298
Ahmedov Akbarali Sultonmurodovich	
"MINTAQA SANOATI SALOHİYATIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI"	306
Abdinazarov Xusan Shaymanovich	
BUDJET TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA MAJBURIYATLAR: MAZMUNI, TURLARI VA TARKIBI	309
Jabbarova Charos Aminovna	
ATROF-MUHIT VA EKOLOGIK IQTISODIYOT: TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH VA UNING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH	316
Alikulov Samar Abdirashidovich	
O'ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASI RIVOJLANISHIDA FORSAIT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH	322
Turdibekov Xasan Ibragimovich	
АНАЛИЗ ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩЕГО СУБЪЕКТА	329
Камолова Феруза Кахрамоновна	

TASHQI QARZNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI: QARZ BARQARORLIGINI BAHOLASH MODELLARI ASOSIDA O'ZBEKISTON MISOLIDA TAHLIL	333
Oliyoyrova Kumushoy Ahmad qizi, Tashmuxeamedova Yayra Atxamovna	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLARNI TARTIBGA SOLISHNING TAHLILI	339
Kudiyarov Kishibay Ramatullaevich	
KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORI TAJIRIBASI	343
Iminova Nargizaxon Akramovna	
SUG'URTA KOMPANIYALARINING TO'LOVGA QOBILIVATLILIGINI BOSHQARISHDA RISK VA RISK-MENEJMENTNING O'RNI	350
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	354
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Xasanboyeva Muyassar Ubaydullayevna	
XUSUSIY KORXONALARDA KADRLAR MENEJMENTI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	358
Alimova Dildora Damirovna	
BANK TRANSFORMATSIYASI TUSHUNCHASI VA UNING MENEJMENTDAGI O'RNI	363
Rajabov Oybek Panjievich	
O'ZBEKISTON OZIY-OVQAT SANOATIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	367
Eshtemirova Anora Norboy qizi	
BOZOR KONYUNKTURASIGA MOS PIYOZ YETISHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	371
Sadikova Shohida Obidqul qizi	
HUDUDLARDA MAISHIY XIZMATLAR SOHASINI KLASSTERLASH VA RESURS SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	375
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
XUSUSIY VA KORPORATIV TUZILMALARDA AUDITORLIK TEKSHIRUVI HAMDA AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISH AMALIYOTI	380
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
YIRIK VA KICHIK BIZNES O'RTASIDA KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	385
Nasirova Kamola Alimovna	
MOLIVAVIY HISOBOTLARNING QAROR QABUL QILISH JARAYONIDAGI IQTISODIY ROLI	394
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Yahyayeva Ra'no Raximovna	
DIRECTIONS FOR IMPROVING INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF DIGITAL ECONOMY (EXPERIENCE OF UZBEKISTAN)	400
Khatamov Nurbek Achildiyeovich, Sharifi Abdul Fatah	
DAVLATNING FISKAL VA MONETAR SIYOSATI UYG'UNLIGINING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH	405
Uralov Shavkat Maxramovich	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	410
Yusubov Muzaffar Alimbayevich	
BANKLARDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONINING MIJOZLAR QONIQISH DARAJASIGA TA'SIRI	414
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich	
BOJ-TARIF SIYOSATI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-AMALIY YO'NALISHLAR	418
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIVAVIY BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISHDA BOSHQARUV KADRLARINING KOMPETENSIYASI	424
Mahsutaliyev Abdusalom Hasanovich	

ZIYORAT TURIZMIDA DESTINATSIYA VA GEOAXBOROT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	433
Qosimov Jahongir Ro'ziboyevich, Suyunova Nilufar	
YEVROPA DAVLATLARIDAGI KORXONALARDA MOLIVAVIY REJALASHTIRISH AMALIYOTINING TAHLILI VA ULARDAN O'ZBEKISTON MOLIVA TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
TASHKILOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA LOYIHALARINI BOSHQARISH	446
Xasanov Odilxon Kaxxorovich	
O'ZBEKISTON TURIZM SANOATINING XALQARO RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA STRATEGIK MARKETING TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	450
Kobilova Shozoda Timurovna, Isxakova Sarvar Ayubovna	
THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LABOR THEORY: EVOLUTION, CHALLENGES AND FUTURE PROSPECTS.....	456
Tukhliyev Bakhodir Adinaevich	
ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПЕРВОГО ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В СИСТЕМЕ УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	460
Астанов Зафар Муродуллаевич	
TA'LIM MUASSASALARIDA O'QITISH SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR PLATFORMALARINI YARATISH VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	466
To'xtamisheva Dilrabo Shermonovna	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI YASHIL IQTISODIYOT TAMOIYILLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI	472
Norboyev Sarvar Azodovich	
MINTAQAVIY RIVOJLANISHDA INVESTITSİYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	476
Xatamova Manzura Ochilidievna, Safarov Botir Isaq o'g'li	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	482
To'rayeva Nafisa Odiljonovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISHNING PUL MUOMALASI BARQARORLIGIGA TA'SIRINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	487
Xazratkulov O'ktamjon Xikmatullayevich	
O'ZBEKISTONDA TAKSI XIZMATLARI BOZORIDA INSTITUSIONAL ISLOHOTLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	491
Jaloliddinov Anvar Jaloliddin o'g'li	
EKOLOGIK TANGLIK SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA YERLARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	497
Kudiyarov Aybek Alisherovich	
BANK LIKVIDLIGINI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLAR	502
Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li	

BANK LIKVIDLIGINI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLAR

Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li

TDIU-Krems AFU xalqaro qo'shma ta'lim dasturi fakulteti dekan o'rinbosari
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Email: sulaymanovsamandarboy@gmail.com

ORCID: [0000-0002-1909-1331](https://orcid.org/0000-0002-1909-1331)

Annotatsiya. Ushbu maqolada tijorat banklari likvidligini boshqarishda zamonaviy metodologik yondashuvlarning mazmuni va ularning bank faoliyati barqarorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida likvidlik risklarini baholash, aktiv va passivlarni boshqarish, Basel III standartlari, shuningdek stress-testlash usullarining bank likvidligini ta'minlashdagi o'zni ilmiy jihatdan o'rganildi. Empirik va taqqoslama tahlil metodlari asosida banklarning likvidlik ko'rsatkichlari va ularni boshqarish mexanizmlarining samaradorligi baholandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy riskga asoslangan yondashuvlarni qo'llash banklarning qisqa va uzoq muddatli majburiyatlarini bajarish qobiliyatini oshiradi. Shuningdek, likvidlik buferlarini shakllantirish va stress-testlash amaliyotini keng joriy etish bank tizimi barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Mazkur maqola bank mutaxassislari, moliyaviy tahlilchilar va ilmiy tadqiqotchilar uchun foydali ilmiy manba hisoblanadi.

Kalit so'zlar: bank likvidligi, likvidlikni boshqarish, likvidlik riski, zamonaviy metodologik yondashuvlar, Basel III standartlari, LCR, NSFR, stress-testlash, aktiv va passivlarni boshqarish, bank tizimi barqarorligi.

Abstract. This article analyzes the essence of modern methodological approaches to liquidity management in commercial banks and their impact on the stability of banking operations. The study scientifically examines the role of liquidity risk assessment, asset and liability management, Basel III standards, as well as stress-testing methods in ensuring bank liquidity. Based on empirical and comparative analysis methods, the liquidity indicators of banks and the effectiveness of their liquidity management mechanisms are evaluated. The research findings indicate that the application of modern risk-based approaches enhances banks' ability to meet their short-term and long-term obligations. Furthermore, the formation of liquidity buffers and the widespread implementation of stress-testing practices contribute to strengthening the stability of the banking system. This article serves as a valuable academic resource for banking professionals, financial analysts, and researchers.

Key words: bank liquidity, liquidity management, liquidity risk, modern methodological approaches, Basel III standards, Liquidity Coverage Ratio (LCR), Net Stable Funding Ratio (NSFR), stress testing, asset and liability management, banking system stability.

Аннотация. В данной статье анализируется содержание современных методологических подходов к управлению ликвидностью коммерческих банков и их влияние на устойчивость банковской деятельности. В процессе исследования с научной точки зрения изучена роль оценки рисков ликвидности, управления активами и пассивами, стандартов Basel III, а также методов стресс-тестирования в обеспечении банковской ликвидности. На основе эмпирических и сравнительных методов анализа были оценены показатели ликвидности банков и эффективность механизмов их управления. Результаты исследования показывают, что применение современных риск-ориентированных подходов повышает способность банков выполнять свои краткосрочные и долгосрочные обязательства. Кроме того, формирование буферов ликвидности и широкое внедрение практики стресс-тестирования способствуют укреплению устойчивости банковской системы. Данная статья представляет собой полезный научный источник для банковских специалистов, финансовых аналитиков и научных исследователей.

Ключевые слова: банковская ликвидность, управление ликвидностью, риск ликвидности, современные методологические подходы, стандарты Basel III, коэффициент покрытия ликвидности (LCR), коэффициент чистого стабильного фондирования (NSFR), стресс-тестирование, управление активами и пассивами, устойчивость банковской системы.

KIRISH

Zamonaviy moliyaviy tizimda raqamli texnologiyalar va moliyaviy innovatsiyalarning jadal rivojlanishi tijorat banklari faoliyatida likvidlikni boshqarish masalasining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Global moliya bozorlarida yuz berayotgan beqarorlik, moliyaviy inqirozlar va tashqi iqtisodiy xatarlar sharoitida banklarning barqaror faoliyat yuritishi ularning likvidlik holatini samarali boshqarish qobiliyatiga bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, banklarning qisqa va uzoq muddatli majburiyatlarini o'z vaqtida bajarishi moliyaviy barqarorlikning muhim omili hisoblanadi.

O'zbekistonda bank tizimini isloh qilish jarayonida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va bank faoliyatini xalqaro standartlarga moslashtirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. So'nggi yillarda bank xizmatlarining raqamlashtirilishi va moliyaviy operatsiyalarning kengayishi natijasida banklar balansida likvidlikni boshqarishga bo'lgan talab sezilarli darajada ortdi. Shu bilan birga, bank likvidligini boshqarishda ko'plab tijorat banklari hanuzgacha an'anaviy usullarga tayanib kelmoqda, bu esa zamonaviy moliyaviy xatarlar sharoitida yetarli samara bermayapti.

Basel III xalqaro standartlarining joriy etilishi bank likvidligini boshqarishda yangi metodologik yondashuvlarni qo'llashni taqozo etmoqda [1]. Xususan, likvidlik risklarini baholash, stress-testlash, yuqori likvidli aktivlardan iborat buferlarni shakllantirish va aktiv hamda passivlarni muvofiqlashtirish mexanizmlari banklar faoliyatida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Biroq ushbu yondashuvlarning amaliyotga to'liq tatbiq etilishi barcha banklarda bir xil darajada emas [7].

Shu munosabat bilan, ushbu maqolada bank likvidligini boshqarishda zamonaviy metodologik yondashuvlarning mazmuni, ularning bank faoliyati samaradorligiga ta'siri hamda O'zbekiston bank tizimi sharoitida ushbu yondashuvlarni qo'llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari tijorat banklarida likvidlikni boshqarish tizimini takomillashtirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banki likvidligi bankning barcha qarzlarini va majburiyatlarini to'liq va belgilangan muddatda qoplay olish qobiliyatini tavsiflaydi. Bu qobiliyat bankning yetarli miqdorda kapitalga ega bo'lishiga va aktivlarini shunday tuzishiga bog'liqki, ularning tarkibi va muddatlari uning majburiyatlarining tarkibi va muddatlari bilan mos kelishi bilan belgilanadi.

Iqtisodiy adabiyotlarda iqtisodchilar bank likvidligiga, odatda, deyarli bir xil ta'rif berishadi. Faqat likvidlilik tushunchasiga turlicha yondashuvlar mavjud. Jumladan, J. Sinkey tomonidan bank likvidligiga "bank potensial likvid aktivlarni naqd pulga tez aylantira olish qobiliyatiga ega bo'lishi va zarurat tug'ilganda tezkor moliyaviy bozor instrumentlari orqali likvidlilikni jalb qila olish qobiliyati" shaklida ta'rif berilgan.

Iqtisodchi V. Ivanov bank likvidligiga "o'z vaqtida va eng kam xarajat bilan bankning o'z majburiyatlarini va mijozlarning kredit bo'yicha talablarini bajarish qobiliyati" shaklida ta'rif beradi.

F. Mishkin bank likvidligiga "bankning qisqa muddatli majburiyatlarini uzluksiz va to'liq bajarish qobiliyati, va ushbu qobiliyat izdan chiqsa, bank yugurib ketish (bank run) kabi xatarlar kelib chiqadi. Shu bois, F. Mishkin banklar uchun qat'iy likvidlik me'yorlari va zarur holatda Markaziy bank likvidlik yordamini muhim" deya ta'rif beradi.

I. Larionova bank likvidligini boshqarishda kutilayotgan pul oqimlarini prognoz qilish masalasiga alohida e'tibor qaratgan. Uning tadqiqotlariga ko'ra, bank o'z rejalashtirilgan va rejalashtirilmagan pul oqimlarini oldindan hisobga olishi, jumladan, aniq bajarilish muddati ko'rsatilmagan shartnomalardan kelib tushuvchi ehtimoliy oqimlarni ham inobatga olishi likvidlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. I. Larionovanning yondashuvi shuni ko'rsatadiki, bank aktiv va passivlar bo'yicha pul oqimlarining muddatlar bo'yicha uyg'unligini ta'minlash, likvidlik inqirozlarining oldini olish osonlashadi.

V. Usoskin bank aktivlarining sifati va xatarlarini boshqarish orqali likvidlikni ta'minlash masalasini o'rgangan yetakchi olimlardan biri hisoblanadi. V. Usoskinning ta'kidlashicha, bank aktivlarining asosiy qismini tashkil etuvchi kreditlar portfeli sifati likvidlik barqarorligiga bevosita ta'sir qiladi. U kredit portfelining sifatini oshirish uchun mijozlarning kreditga layoqatlilikini chuqurroq baholash tizimini joriy etish va portfelni diversifikatsiya qilish prinsipiga qat'iy rioya etish lozimligini taklif etgan.

Fikrimizcha, bunday yondashuv orqali banklar kredit xatarlarini kamaytirib, nolikvidlik holatlarining oldini olishga erishadi. Shuningdek, banklarda naqd pul va muomaladagi mablag'lar ulushini optimal darajada ushlab turish, zarur bo'lganda likvid aktivlarni sotish yoki garov evaziga mablag' jalb qilish kabi choralarni ham rag'batlantiradi.

O. Zaxarova esa bank likvidligiga "bankning qarzi, moliyaviy va balansdan tashqari majburiyatlarini bajara olish qobiliyati" deb ta'rif beradi.

Bank likvidligining turli ta'riflari banklar tomonidan taqdim etiladigan xizmatlar keng doirasini ko'rsatadi. Bank likvidligi bankning zarurat tug'ilganda va yetarli miqdorda likvid aktivlarni olish qobiliyati sifatida ta'riflanishi mumkin, bu esa unga darhol va kelajakdagi moliyaviy majburiyatlarni qondirishga hamda iste'molchi kredit ehtiyojlarini samarali ravishda hal qilishga imkon beradi.

Fikrimizcha, bank likvidligi deganda bank tomonidan o'zining joriy va kelajakdagi majburiyat va to'lovlarini hamda kredit bo'yicha mijozlarning talablarini o'z vaqtida bajarish maqsadida kerakli vaqtda va miqdorda, hech qanday zarar ko'rmasdan likvid mablag'larni jalb qila olish qobiliyatlari yig'indisi tushuniladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot bank likvidligini boshqarishda zamonaviy metodologik yondashuvlarning samaradorligini baholashga qaratilgan bo'lib, unda kompleks ilmiy-tadqiqot metodologiyasi qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik tahlil usullarini uyg'unlashtirgan holda bank likvidligini boshqarish mexanizmlarining konseptual asoslari va ularning amaliy natijalari tizimli ravishda o'rganildi.

Tadqiqotning nazariy bazasi bank likvidligi va likvidlik risklarini boshqarish sohasidagi klassik va zamonaviy ilmiy yondashuvlarga, jumladan, riskka asoslangan boshqaruv konsepsiyasi, aktiv va passivlarni boshqarish (ALM) nazariyasi hamda Basel III xalqaro prudensial standartlariga tayangan holda shakllantirildi [2,4]. Ushbu yondashuvlar doirasida bank likvidligi faqat statik balans ko'rsatkichlari emas, balki vaqt omili, risk darajasi va stress holatlariga sezgirlik nuqtayi nazaridan baholandi.

Empirik tahlil jarayonida O'zbekiston tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari va ochiq statistik ma'lumotlari asosida likvidlik ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Xususan, qisqa va uzoq muddatli likvidlikni baholash uchun LCR (Liquidity Coverage Ratio) va NSFR (Net Stable Funding Ratio) ko'rsatkichlari hisoblandi hamda ularning dinamikasi va tarkibiy o'zgarishlari o'rganildi. Ushbu ko'rsatkichlar banklarning likvidlik pozitsiyasini zamonaviy xalqaro talablarga mos ravishda baholash imkonini berdi [8].

Tadqiqotda taqqoslama tahlil usuli yordamida an'anaviy likvidlik boshqaruv yondashuvlari bilan zamonaviy metodologik yondashuvlarning farqlari aniqlanib, ularning bank moliyaviy barqarorligiga ta'siri solishtirildi. Bundan tashqari, stress-testlash metodologiyasi asosida turli noqulay ssenariylar — depozitlar oqimining qisqarishi, moliya bozorlaridagi likvidlikning pasayishi hamda foiz va valyuta risklarining kuchayishi holatlarida bank likvidligi barqarorligi baholandi.

Shuningdek, aktiv va passivlarni boshqarish mexanizmlarini tahlil qilishda gap-tahlil (maturity gap analysis) va likvidlik oqimlarini prognozlash usullaridan foydalanildi. Bu usullar bank balansidagi muddat nomutanosibliklarini aniqlash hamda potentsial likvidlik tanqisligini oldindan baholash imkonini berdi. Tadqiqot jarayonida olingan natijalar asosida bank likvidligini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Umuman olganda, qo'llanilgan metodologiya bank likvidligini boshqarishda zamonaviy yondashuvlarning nazariy asoslanganligi va amaliy samaradorligini kompleks baholash imkonini berib, tadqiqot natijalarining ishonchlili va ilmiy ahamiyatini ta'minladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy bank tizimida likvidlikni boshqarish strategik ahamiyat kasb etib, banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va risklarni kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Zamonaviy metodologik yondashuvlar, xususan, riskka asoslangan boshqaruv, stress-testlash va Basel III standartlariga mos likvidlik ko'rsatkichlaridan foydalanish banklarning qisqa va uzoq muddatli majburiyatlarini samarali bajarish imkoniyatini oshiradi [3]. Ushbu yondashuvlar banklarga nafaqat mavjud likvidlik holatini baholash, balki ehtimoliy salbiy ssenariylarga oldindan tayyorgarlik ko'rish imkonini ham beradi.

Tahlil natijalariga ko'ra, LCR va NSFR kabi ko'rsatkichlardan tizimli foydalanish bank likvidligini boshqarishda an'anaviy koeffitsiyentlarga nisbatan ancha samarali hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlar orqali banklar likvid aktivlar yetarililigi aniq baholashi va resurs bazasini barqarorlashtirishi mumkin. Shu bilan birga, zamonaviy metodologik yondashuvlar banklarga likvidlikni boshqarishda xarajatlarni optimallashtirish va resurslardan yanada oqilona foydalanish imkonini beradi [9].

Zamonaviy bank faoliyati, ayniqsa, yuqori raqobat va moliyaviy xatarlar kuchaygan sharoitda, likvidlik risklarini chuqur tahlil qilishni talab etadi. Tadqiqot davomida stress-testlash usullaridan foydalanish bank likvidligining turli salbiy omillarga sezgiriligini aniqlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Xususan, depozitlar oqimining qisqarishi, moliya bozorlarida likvidlikning pasayishi va foiz stavkalari o'zgarishi sharoitida banklarning likvidlik holati sezilarli darajada yomonlashishi mumkinligi kuzatildi. Shu sababli, stress-testlash bank likvidligini boshqarishda muhim analitik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xalqaro tadqiqotlar natijalari ham ushbu xulosalarni tasdiqlaydi. Masalan, Basel qo'mitasi tadqiqotlariga ko'ra, "riskka asoslangan likvidlik boshqaruvi bank tizimining barqarorligini oshirishda hal qiluvchi omil

hisoblanadi” [5]. Ushbu yondashuv O‘zbekiston bank tizimi uchun ham dolzarb bo‘lib, banklar likvidlikni boshqarishda faqat normativ talablar bilan cheklanib qolmasdan, strategik rejalashtirishga e‘tibor qaratishlari zarurligini ko‘rsatadi. Amaliy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, aktiv va passivlarni muvofiqlashtirish mexanizmlaridan samarali foydalanayotgan banklarda likvidlik tanqisligi xavfi sezilarli darajada past bo‘ladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari banklarda yuqori likvidli aktivlardan iborat likvidlik buferlarini shakllantirish muhimligini ko‘rsatdi. Bunday buferlar banklarga kutilmagan moliyaviy zarbalar sharoitida barqarorlikni saqlab qolish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, banklar o‘z likvidlik siyosatini zamonaviy metodologik yondashuvlar asosida qayta ko‘rib chiqishi va moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashga qaratilgan kompleks choralarni amalga oshirishi lozim.

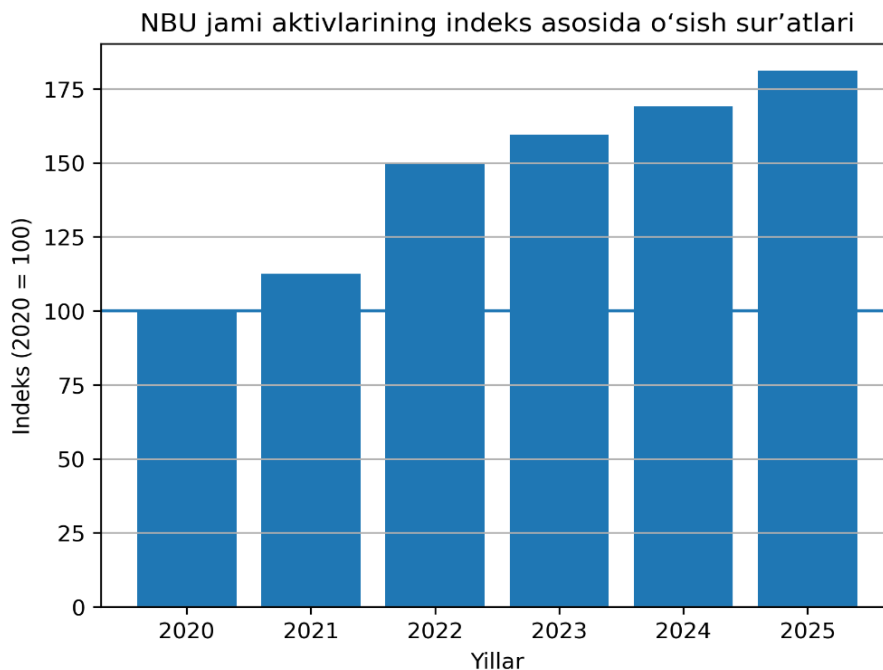
Ko‘plab xalqaro va mahalliy tadqiqotlar bank likvidligini boshqarishda zamonaviy metodologik yondashuvlarning muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Ushbu tadqiqot doirasida O‘zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy bankining (Milliy bank) 2020–2025 yillardagi moliyaviy hisobotlari asosida olib borilgan tahlillar ham ushbu xulosani tasdiqlaydi. Xususan, bank aktivlari hajmining barqaror o‘sishi va likvid aktivlar ulushining kengayishi bankda likvidlikni boshqarish mexanizmlarining bosqichma-bosqich takomillashayotganini ko‘rsatadi.

Milliy bank moliyaviy hisobotlari shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi besh yil davomida Markaziy bankdagi mablag‘lar, boshqa banklardagi hisobvaraqlar hamda qimmatli qog‘ozlarga qilingan investitsiyalar sezilarli darajada oshgan. Ushbu holat bankning qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish qobiliyatini mustahkamlab, likvidlik risklarini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, 2022–2025 yillarda qimmatli qog‘ozlar portfelining kengayishi likvidlikni ta‘minlashda muhim bufer vazifasini bajarayotganini ko‘rsatadi.

Xalqaro tajriba ham buni tasdiqlaydi. Basel III standartlariga ko‘ra, banklar yuqori likvidli aktivlar ulushini oshirish orqali moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashi lozim. Ushbu yondashuv Milliy bank faoliyatida ham aks etib, bank balansida likvid aktivlar hajmining o‘shishiga olib kelgan. Natijada, bankning LCR va NSFR kabi likvidlik ko‘rsatkichlarini barqaror darajada ushlab turish imkoniyati ortmoqda [6].

Shuningdek, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, depozitlar bazasining kengayishi bank likvidligini boshqarishda muhim omil hisoblanadi. 2020–2025 yillarda talab qilib olinguncha va muddatli depozitlar hajmining oshishi bankning ichki resurslarga tayanish darajasini kuchaytirgan. Bu holat bankni tashqi moliyalashtirishga kamroq bog‘liq qilib, likvidlik risklarini pasaytiradi.

Umuman olganda, Milliy bank moliyaviy hisobotlari asosidagi munozara natijalari bank likvidligini boshqarishda zamonaviy metodologik yondashuvlar — xususan, aktivlarni diversifikatsiya qilish, likvid aktivlar ulushini oshirish va kapital bazasini mustahkamlash — samarali ekanini ko‘rsatadi. Ushbu yondashuvlarni chuqurlashtirish bankning moliyaviy barqarorligini yanada oshirishga xizmat qiladi (1-rasm).

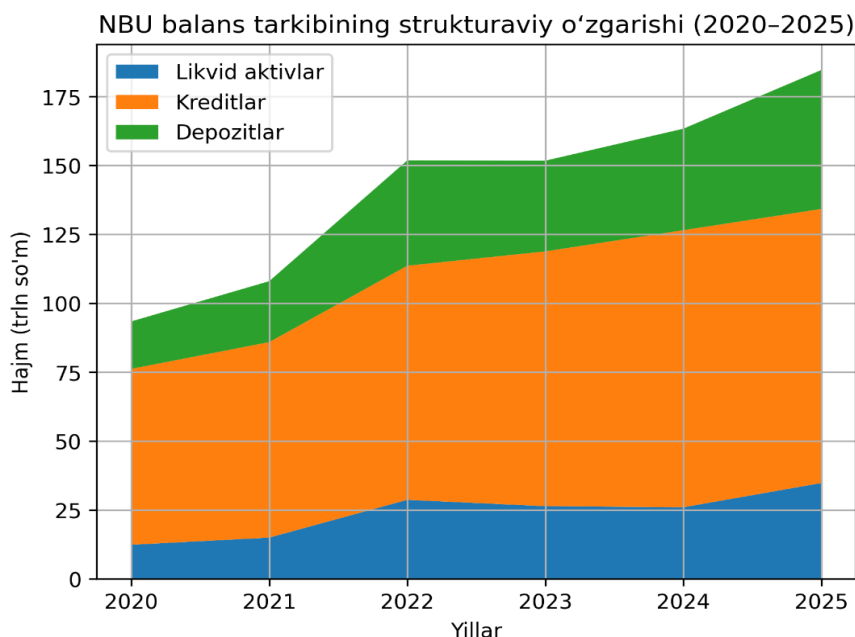

1-rasm. Milliy bank aktivlarining indeks asosida o‘shish suratlari¹

1 www.nbu.uz rasmiy sayti ma‘lumotlari asosida Muallaif tomonidan shakllanirildi

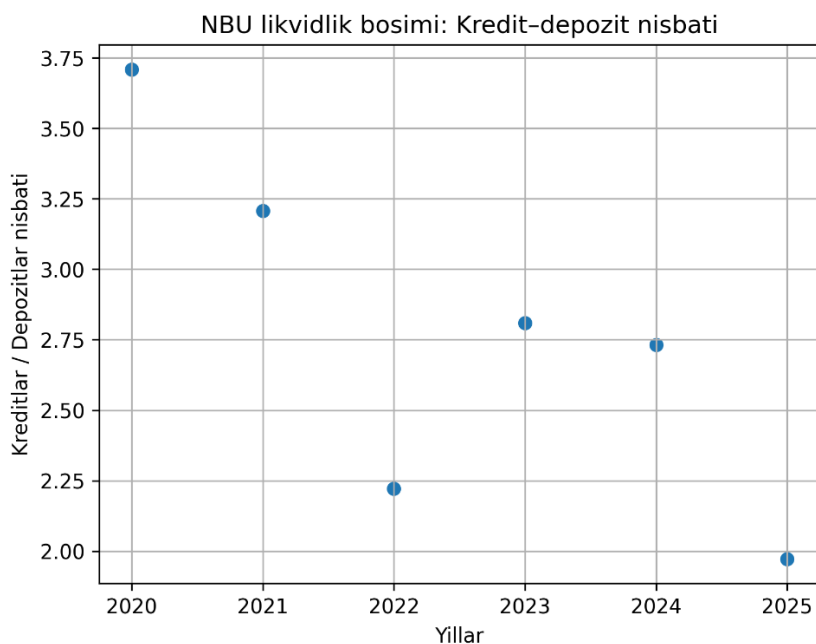

1-rasmdan ko'rinib turibdiki, Milliy bank jami aktivlarining o'sishi barcha yillarda bir xil sur'atda kechmagan. 2022-yilda indeksning keskin oshishi bank aktivlari tarkibida muhim tarkibiy o'zgarishlar sodir bo'lganidan dalolat beradi. Keyingi yillarda esa o'sish sur'atlarining nisbatan sekinlashuvi bank tomonidan likvidlikni ehtiyotkorlik bilan boshqarish siyosati olib borilganini ko'rsatadi. Ushbu holat bank likvidligini boshqarishda faqat miqdoriy kengayish emas, balki sifat jihatidan muvozanatli yondashuv qo'llanilganini anglatadi (2-rasm).

2-rasm. Milliy bank balans tarkibining strukturaviy o'zgarishi²

2-rasm ma'lumotlariga ko'ra, Milliy bank balansida 2020–2025 yillar davomida tarkibiy o'zgarishlar yuz bergani ko'rinadi. Xususan, 2022-yilda likvid aktivlar ulushining keskin kengayishi bank tomonidan ehtiyotkorlikka asoslangan likvidlik siyosati kuchaytirilganidan dalolat beradi. Keyingi yillarda esa kreditlar va depozitlar o'rtasidagi nisbatning muvozanatlashuvi bank likvidligini boshqarishda strukturaviy yondashuv ustuvor bo'lganini ko'rsatadi (3-rasm).

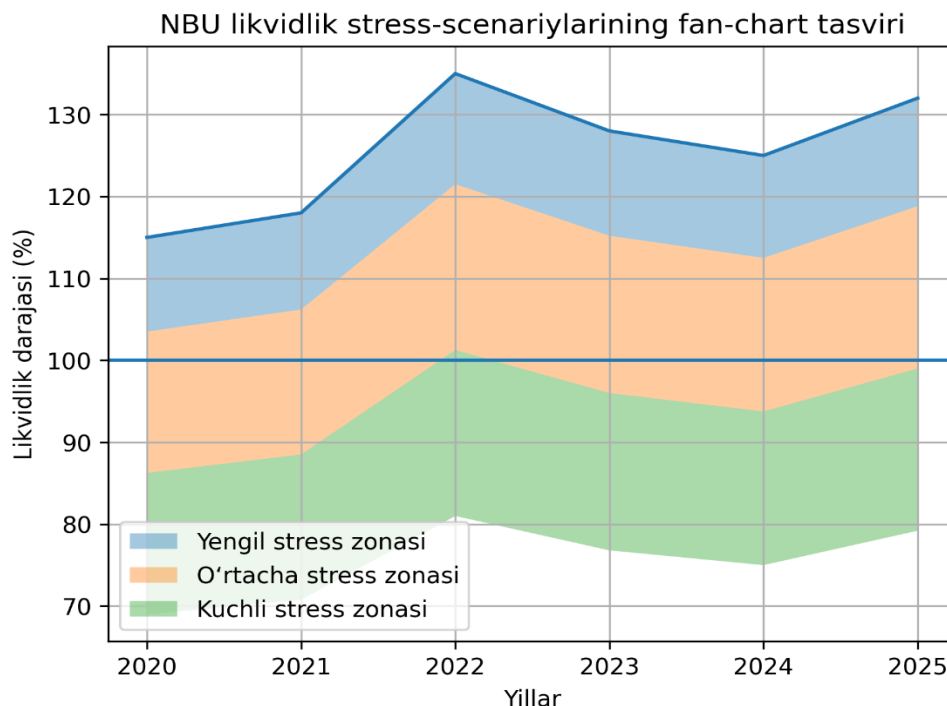
3-rasm. Milliy bank likvidlik bosimi: Kredit-depozit nisbati³

² www.nbu.uz rasmiy sayti ma'lumotlari asosida Muallaif tomonidan shakllanirildi

³ www.nbu.uz rasmiy sayti ma'lumotlari asosida Muallaif tomonidan shakllanirildi

Kreditlar va depozitlar nisbatini nuqtaviy grafikda tasvirlash bank likvidligiga bo'lgan bosimning yillar kesimidagi o'zgaruvchanligini ko'rsatadi. Ayrim yillarda kreditlar hajmining depozitlardan tezroq o'sishi likvidlik risklarining kuchayganini anglatadi. Shu bilan birga, nisbatning keskin o'zgarishsiz saqlanishi bank tomonidan riskka asoslangan muvozanatli siyosat olib borilganini ko'rsatadi (4-rasm).

4-rasm. Milliy bank likvidlik stress-senariylarining tahlili⁴

4-rasm ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, Milliy bank faoliyatida bazaviy sharoitlarda likvidlik darajasi barcha yillarda prudensial minimumdan yuqori saqlanib qolgan. Biroq salbiy tashqi va ichki omillar ta'siri kuchaygan sari likvidlik ko'rsatkichlarining pasayish ehtimoli ortib boradi. Ayrim yillarda likvidlik darajasining kritik chegaraga yaqinlashuvi bank likvidligini boshqarishda ehtiyotkorlik tamoyillarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Ushbu holat banklar tomonidan likvidlik buferlarini shakllantirish va riskka asoslangan boshqaruv mexanizmlarini qo'llash muhimligini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, Milliy bank misolida o'tkazilgan munozara shuni ko'rsatadiki, zamonaviy metodologik yondashuvlar bank likvidligini boshqarishda sezilarli ijobiy natijalar bermoqda. Biroq ushbu yondashuvlarning samaradorligini yanada oshirish uchun kredit va depozitlar o'rtasidagi muvozanatni kuchaytirish, likvid aktivlar tarkibini optimallashtirish hamda stress sharoitlariga nisbatan oldindan tayyorgarlik mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari bank likvidligini boshqarishda zamonaviy metodologik yondashuvlarning muhim ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi. Milliy bankning 2020–2025 yillardagi moliyaviy hisobotlari asosida o'tkazilgan tahlillar bank likvidligini boshqarish jarayonida izchil ijobiy siljishlar mavjudligini ko'rsatdi. Xususan, bank aktivlari hajmining barqaror o'sishi, likvid aktivlar ulushining kengayishi hamda kapital bazasining mustahkamlanishi bankning qisqa va uzoq muddatli majburiyatlarini bajarish qobiliyatini oshirgan.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari bank likvidligini boshqarishda faqat miqdoriy kengayish yetarli emasligini, balki likvidlik sifatini ta'minlash va strukturaviy muvozanatni saqlash zarurligini ko'rsatdi. Kreditlar va depozitlar o'rtasidagi nisbatning ayrim davrlarda likvidlikka bosim o'tkazgani, shuningdek, stress sharoitlarida likvidlik darajasining prudensial minimumga yaqinlashishi ehtimoli mavjudligi bank likvidligini boshqarishda ehtiyotkorlik va riskka asoslangan yondashuvlarni yanada kuchaytirishni taqozo etadi.

O'tkazilgan stress-senariy tahlillari bankning joriy sharoitlarda barqarorligini tasdiqlagan bo'lsa-da, salbiy tashqi va ichki omillar kuchaygan holatlarda likvidlik buferlarining yetarliligi doimiy nazoratni talab qilishini

4 www.nbu.uz rasmiy sayti ma'lumotlari asosida Muallaif tomonidan shakllanirildi

ko'rsatdi. Bu esa stress-testlash mexanizmlarini faqat normativ talab sifatida emas, balki strategik boshqaruv vositasi sifatida qo'llash zarurligini anglatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari Milliy bankda likvidlikni boshqarish tizimini takomillashtirishda aktiv va passivlarni muvofiqlashtirish, likvid aktivlar tarkibini optimallashtirish hamda depozitlar bazasini barqarorlashtirishga qaratilgan zamonaviy metodologik yondashuvlarning samarali ekanini ko'rsatadi. Ushbu yondashuvlarni chuqurlashtirish bankning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, likvidlik risklarini cheklash va bank tizimining umumiy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. Bank for International Settlements, Basel, 2013.
2. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools. Bank for International Settlements, Basel, 2014.
3. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: Net Stable Funding Ratio. Bank for International Settlements, Basel, 2014.
4. Bouwman, C. H. S. Liquidity: How Banks Create It and How It Should Be Regulated. Oxford Handbook of Banking, Oxford University Press, 2013.
5. Gorton, G., Metrick, A. Regulating the Shadow Banking System. Brookings Papers on Economic Activity, 2010.
6. Drehmann, M., Nikolaou, K. Funding liquidity risk: Definition and measurement. Journal of Banking & Finance, Vol. 37, No. 7, 2013, pp. 2173–2182.
7. Allen, F., Gale, D. Liquidity, financial crises, and regulation. International Economic Review, Vol. 45, No. 1, 2004, pp. 1–33.
8. Diamond, D. W., Dybvig, P. H. Bank runs, deposit insurance, and liquidity. Journal of Political Economy, Vol. 91, No. 3, 1983, pp. 401–419.
9. Matz, L., Neu, P. Liquidity Risk Measurement and Management. Wiley Finance Series, John Wiley & Sons, 2007.
10. Bessis, J. Risk Management in Banking. 4th edition, Wiley, 2015.
11. O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki. Moliyaviy hisobotlar (2020–2025 yillar). Toshkent.
12. World Bank. Bank Regulation and Supervision: Global Practices. World Bank Publications, Washington D.C.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>